

УДК 331.108.45

Т.В. Філатова, магістр,
К.М. В'язовська, Одес. нац. политехн. ун-т

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Т.В. Філатова, К.М. В'язовська. **Формування механізму підготовки кадрів з економічної безпеки для господарюючих суб'єктів.** Визначені основні проблеми при підготовці спеціалістів з економічної безпеки та проаналізовані освітні послуги в цій сфері серед вищих навчальних закладів України. Виявлені загрози, які можуть виникати у підсистемах підприємства та впливати на їх безпеку. Запропонований механізм підготовки кадрів з економічної безпеки та визначені задачі, котрі вони повинні виконувати.

Ключові слова: економічна безпека, підготовка кадрів, механізм підготовки кадрів, загрози для безпеки підприємства, вищий навчальний заклад, система освіти.

Т.В. Філатова, Е.Н. Вязовская. **Формирование механизма подготовки кадров по экономической безопасности для хозяйствующих субъектов.** Определены основные проблемы при подготовке специалистов по экономической безопасности и проанализированы образовательные услуги в этой сфере среди вузов Украины. Обнаруженные угрозы, которые могут возникать в подсистемах предприятия и влиять на их безопасность. Предложен механизм подготовки кадров по экономической безопасности и определены задачи, которые они должны выполнять.

Ключевые слова: экономическая безопасность, подготовка кадров, механизм подготовки кадров, угрозы для безопасности предприятия, высшее учебное заведение, система образования.

T.V. Filatova, E.N. Viazovskaya. **The formation of mechanism of training in economic security for businesses.** The main problems in specialists' training for the economic security are identified, and educational services are analyzed in the sphere of educational institutions of Ukraine. The threats, that may occur in the subsystems of the enterprises and influence their safety, are detected. The mechanism of training personnel for economic security is proposed, and the tasks they must perform are identified.

Keywords: economic security, personnel training, mechanism of training, threats for enterprise security, higher school, education system.

Вступ. Перехід до якісно нового рівня економіки, в той час коли найціннішим товаром стає інформація, обумовлює необхідність підготовки спеціалістів з певними професійними навичками, котрі дозволять їм забезпечувати економічну та інформаційну безпеку підприємства. У сучасній соціальній ситуації це завдання покладається на Міністерство освіти та науки, молоді та спорту України та на керівництво вищих навчальних закладів(ВНЗ).

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття проблема економічної безпеки господарюючих суб'єктів переходить від наукових досліджень та дискусій до необхідності застосовувати ці знання на практиці конкретних підприємств. Тому зростає попит на ринку праці на керівників та спеціалістів різних рівнів, які отримали кваліфікаційну підготовку в цій сфері діяльності. Але в нашій країні система підготовки фахівців подібної кваліфікації майже відсутня. Можна виділити основні причини гальмування процесу підготовки спеціалістів з економічної безпеки:

- неоднозначність трактування терміну “економічна безпека підприємства”;
- недостатність методологічного забезпечення з дослідження проблеми економічної безпеки;
- відсутність посади спеціалістів з економічної безпеки в організаційних структурах багатьох господарюючих суб'єктів, пояснення їх функцій та посадових інструкцій;
- відсутність назви посади та професіограми для фахівців даного профілю в Класифікаторі посад службовців Української Міжрегіональної Біржі Праці [3];

— відсутність державних стандартів на підготовку фахівців з економічної безпеки.

Аналіз останніх публікацій. В економічній літературі питання економічної безпеки підприємства та проблеми її забезпечення досліджували такі українські та російські науковці як О.В. Ареф'єва, Ю.В. Бабанова, Л.С. Будович, С.О. Грунін, В.В. Домарєв, А.В. Кашин, Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, С.М. Міщенко, Є.А. Олейніков, О.А. Полушкін та інші. В той же час займалися вивченням проблеми підготовки кадрів в системі освіти України Б.Андрушків, Д.Богиня, В.Бурега, В.Воронкова, Б.Гаврилишина, Г.Губерна, А.Кузьміна, В.Лобаса, В.Луговий, І.Лукінов, Т.Оболєнська, В.Онищенко, Є.Панченко, В.Пілюшенко, І.Сікорська, В.Токарева, С.Чукут. Але в їх публікаціях не висвітлено питання механізму підготовки кадрів з економічної безпеки в системі вищої освіти України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Підготовка фахівців з економічної безпеки для господарюючих суб'єктів носить несистемний характер у зв'язку з тим, що в загальній економічній теорії не існує однозначного трактування поняття "економічна безпека". Тому автори статті, дослідив літературу з даній галузі, дійшли до висновку, що найбільш точним визначенням економічної безпеки підприємства є стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [2]. Отже, виходячи з вище сказаного, спеціалісти з економічної безпеки повинні в своїй професійній діяльності оперативно реагувати на загрози, котрі виникають у підсистемах підприємства (рис.)

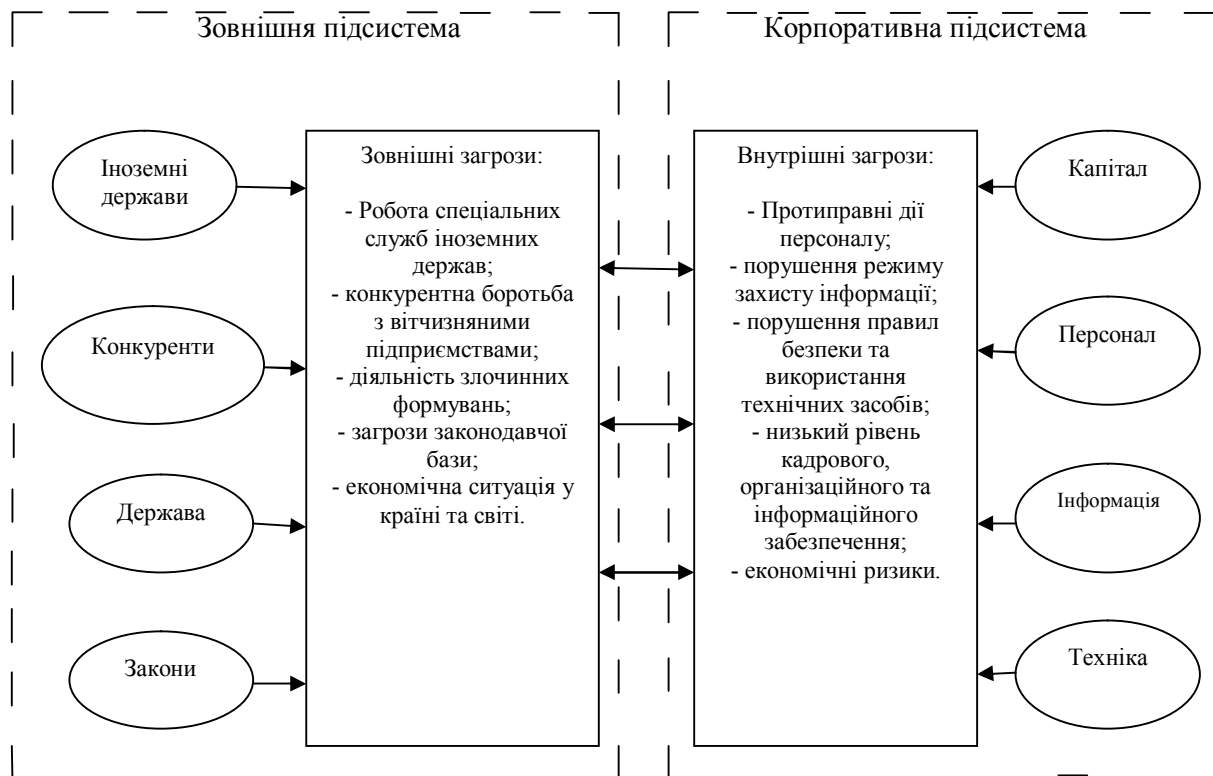

Рис. Загрози, що виникають у підсистемах підприємства

Саме оперативне втручання у процеси підприємства, котрі виходять за межі встановлених критеріїв безпеки, є показником ефективності роботи спеціалістів з економічної безпеки. А в останній час можна спостерігати, що нові генерації випускників ВНЗ підготовлені не відповідно до вимог економічної ситуації з підвищеним ступенем ризику появи загроз для

суб'єктів господарювання. Тому можна сміливо стверджувати, що на сьогодні підготовка всебічно освічених фахівців у сфері економічної безпеки неможлива, тому що ВНЗ пропонують кваліфікацію юристів чи економістів без вказівки про підготовку з питань економічної безпеки. Якщо проаналізувати діяльність освітніх установ, то можна говорити тільки про підготовку фахівців за окремими напрямами цієї діяльності. Якщо, для прикладу, розглянути учбові заклади Одеського регіону, то в даній сфері представлені лише три навчальних заклади, при чому лише один з них має спеціальність “Економічна безпека” (див. табл.1).

Таблиця 1

Навчальні заклади Одеського регіону напрямлення “Економічна безпека”

Назва ВНЗ	Спеціальність
Національний університет “Одеська юридична академія”	Економічна безпека
Національна академія державного управління при Президенті України	Менеджмент економічної безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ	Управління фінансово-економічною безпекою

Аналітична статистика на Україні показує наявність 472 вищих навчальних закладів (ВНЗ) з урахуванням філій і підрозділів (в 25 областях України). З них лише деякі ВНЗ випускають за спеціальністю “Економічна безпека”, в основному на базі кафедр “Економічної кібернетики”, або ВНЗ у системі освіти МВС (наприклад, Донецький інститут внутрішніх справ). Крім цього, існують спеціальності та спеціалізації аналогічні спеціальності “Економічна безпека”— це “Менеджмент економічної безпеки”, “Управління фінансово-економічною безпекою”. Їх, як виявилось, набагато більше (див. табл.2).

Таблиця 2

Основні навчальні заклади зі спеціальності “Економічна безпека” в Україні

Назва ВНЗ	Спеціальність
Національний університет “Одеська юридична академія”	Економічна безпека
Донецький, Львівський та інші інститути внутрішніх справ	Економічна безпека
Національна академія державного управління при Президенті України	Менеджмент економічної безпеки
Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури	Спеціалізація “Економічна безпека” на базі спеціальності “Економічна кібернетика”
Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”	Спеціалізація “Економічна безпека” на базі спеціальності “Облік і аудит”
Одеський державний університет внутрішніх справ	Управління фінансово-економічною безпекою
Харьковский национальный университет радиоэлектроники	“Управління фінансово-економічною безпекою”
Університет економіки та права “КРОК” (Корпорація Розвитку Освіти і Кадрів)	“Управління фінансово-економічною безпекою”
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	“Управління фінансово-економічною безпекою”

Вивчення потреб регіонального ринку дозволяє стверджувати, що існує необхідність підготовки професіоналів за напрямом підготовки 8.18010014 “Управління фінансово-

економічною безпекою”, а також, що ця необхідність буде щорічно зростати. Але в Одеському регіоні здійснюється підготовка фахівців в першу чергу на базі навчального закладу силових відомств та юридичного напрямку. Проаналізувавши весь український освітянський простір з підготовки магістрів з управління фінансово-економічною безпекою, варто зазначити, що така підготовка ведеться лише в 5 ВНЗ України, про що свідчать наведені у табл. 3 дані моніторингу.

Таблиця 3

Моніторинг підготовки магістрів зі спеціальності “Управління фінансово-економічною безпекою” на Україні

Назва ВНЗ	Спеціальність
Університет економіки та права “КРОК”, м. Київ	8.18010014
Львівський державний університет внутрішніх справ	8.18010014
Одеський державний університет внутрішніх справ	8.18010014
Харківський національний університет радіоелектроніки	8.18010014
Сумський державний університет	8.18010014

Тому, як можна побачити, підготовка фахівців у ВНЗ залежно від їх напрямку діяльності ведеться на трьох рівнях:

- підготовка кадрів у сфері економічної безпеки на базі навчальних закладів силових відомств;
- підготовка кадрів у сфері суміжних спеціальностей, котрі можуть вирішити деякі аспекти безпеки підприємств(програмісти, юристи, економісти, фахівці у сфері інформаційних ресурсів та технічних засобів захисту);
- викладання для широкого кола фахівців дисциплін з економічної та інформаційної безпеки з метою формування їх як споживачів послуг у сфері безпеки.

Отже, виникає необхідність формування єдиного для всієї системи вищої освіти України механізму підготовки фахівців у сфері економічної безпеки підприємств. На сьогодні, коли наша країна поступово інтегрується до світової спільноти як її повноправний член, постає необхідність підпорядковувати усі процеси міжнародним стандартам. Це стосується і прогресивних змін у сфері вищої освіти. Тому використання міжнародних стандартів якості ISO 9001:2000 в освіті є невід’ємним показником ефективності інноваційних процесів у цій сфері.

Авторами статті на основі аналізу потреб системи вищої освіти, головною з яких є відповідність отриманої випускниками ВНЗ кваліфікації вимогам сучасного життя, пропонується механізм підготовки кадрів з економічної безпеки та перші кроки в втіленні його до життя:

1. Встановлення необхідності державного замовлення на спеціалістів даного профілю. Міністерство освіти та науки, молоді та спорту України повинно розподілити кількість місць державного замовлення між профільними та провідними ВНЗ, де працюють висококваліфіковані професори та викладачі, ведеться наукова робота в даній сфері, що забезпечить якісну підготовку кадрів відповідно до потреб ринкової економіки. В той же час визначення кількості загальних місць ліцензованого набору можливо тільки після аналізу попиту на спеціалістів з економічної безпеки на ринку праці.

2. Координація у питаннях системи підготовки фахівців між керівниками ВНЗ, котрі повинні погоджувати цілі співпраці з власними цілями та стратегіями розвитку навчального

закладу, проводити ефективну організацію обміну інформацією, створювати єдине нормативне та методичне забезпечення процесу навчання.

3. Визначення галузі професійної діяльності є тією рушійною силою, котра дозволить проводити в подальшому роботу по удосконаленню системи освіти з економічної безпеки в умовах динамічної економічної та соціальної ситуації. Галузь професійної діяльності фахівців задля забезпечення стабільності функціонування підприємства як керованої системи та держави як керуючої системи повинна включати: створення економічної безпеки суспільства, держави та господарюючих суб'єктів; забезпечення легітимності в сфері економіки; економічну, соціально-економічну діяльність господарюючих суб'єктів, економічних, фінансових, виробничо-економічних та аналітичних служб організацій, установ, підприємств різних форм власності, державних органів влади; конкурентну розвідку; економічну освіту.

4. Визначення об'єктів професійної діяльності. До них можна віднести:

- суспільні відносини у сфері забезпечення економічної безпеки;
- події та дії, що створюють загрози економічній безпеці;
- поведінку господарюючих суб'єктів, їхні витрати, ризики та результати економічної діяльності;
- фінансові та інформаційні потоки;
- виробничі процеси.

5. Встановлення єдиних кваліфікаційних вимог дозволить встановити загальнодержавні стандарти для посади спеціаліста з економічної безпеки та внести назву професії до класифікатору посад службовців.

6. Визначення професійних задач, котрі повинен вирішувати спеціаліст згідно з видами професійної діяльності. У зв'язку з тим, що спеціальність "Економічна безпека" повинна готувати багатофункціональних фахівців, то необхідно враховувати наступні види діяльності: економічна; правова; контрольна; інформаційно-аналітична; консультативна; організаційно-управлінська; науково-дослідна.

Відповідно до економічного виду діяльності спеціаліст має вирішувати такі задачі:

— проведення розрахунків економічних і соціально-економічних показників на основі прийнятих методик, враховуючи нормативно-правову базу, розробка системи економічних показників діяльності господарюючих суб'єктів;

— підготовка і перевірка даних для проведення розрахунків економічних і соціально-економічних показників;

— формування системи критеріїв економічної безпеки, встановлення їх критичних значень, вихід за межі яких створює загрозу для безпеки підприємства;

— розробка економічних планів, підготовка завдань по проектним рішенням.

Задачі правового виду діяльності:

— забезпечення законності і правопорядку, економічної безпеки суспільства, держави і інших суб'єктів економічної діяльності;

— аналіз нормативно-правової бази, котра стосується економічної діяльності.

Задачі в сфері контрольної діяльності:

— контроль за формуванням та використанням державних ресурсів;

— оцінка ефективності систем внутрішнього контролю та аудиту підприємства.

В інформаційно-аналітичній діяльності виділяють задачі:

— моніторинг поточного економічного та фінансового стану господарюючих суб'єктів на предмет надійності ресурсного потенціалу, стабільності і стійкості їх діяльності;

— моніторинг економічних процесів, збір, аналіз і оцінка інформації, виявлення економічних ризиків і загроз економічній безпеці;

— оцінка економічної ефективності проектів; моделювання економічних процесів з метою аналізу та прогнозування загроз економічній безпеці;

— пошук і оцінка джерел інформації, аналіз даних, необхідних для проведення економічних розрахунків;

— обробка масивів статистичних даних, економічних показників.

До консультаційного виду діяльності включають задачі:

— експертна оцінка економічного стану підприємства з метою визначення фінансової ситуації;

— оцінка факторів ризику, прогноз можливих надзвичайних економічних ситуацій, а також розробка планів щодо їх запобігання;

— оцінка можливих економічних втрат у разі порушення економічної безпеки;

— консультування з питань виявлення потенційних і реальних загроз економічній безпеці.

До задачі організаційно-управлінської діяльності відноситься організація роботи колективу виконавців у процесі вирішення робочих питань.

В галузі науково-дослідної діяльності передбачається проведення наукових досліджень відповідно до профілю діяльності в цілях набуття наукового звання або підвищення кваліфікації.

7. Складання навчального плану дисциплін, котрі підтверджені державними стандартами. Найближчим часом необхідно визначити правильне співвідношення дисциплін, що викладаються, галузей знань, якими має досконало володіти фахівець, продовжити роботу з удосконалення навчальних планів, що діють, і почати розробку нових навчальних планів відповідно до коригування класифікатора спеціальностей[1].

8. Впровадження системи контролю якості навчання, яка дозволить проводити моніторинг освітніх послуг на всіх рівнях — від студентів до викладачів, від кафедри до керівництва ВНЗ.

9. Визначення методики оцінки персоналу з економічної безпеки та забезпечення постійного підвищення кваліфікації. На базі університету можна проводити оцінку персоналу з економічної безпеки насамперед за допомогою контрольних робіт, державних іспитів та захисту дипломних робіт. Але все вище назване не дає практичної оцінки роботи майбутнього персоналу. А отже, реально оцінити персонал можливо тільки під час роботи на підприємстві і зараз існує багато методик, котрі керівництво може обрати для досягнення даної цілі.

Запропонований механізм підготовки кадрів з економічної безпеки з його подальшою реалізацією всередині освітніх установ дозволить підготувати фахівців, котрі зможуть швидко та ефективно попередити або здолати будь-яку загрозу для функціонування підприємства, а також конкурувати зі спеціалістами на міжнародних ринках праці.

Висновки. На сьогодні ВНЗ зацікавлені у підготовці фахівців у сфері економічної безпеки в силу зростаючого попиту на них серед працедавців, але без вирішення організаційних проблем цей напрям не може розвиватися. Залишають бажати кращого також і програми підготовки фахівців, адже ВНЗ, виходячи зі своєї спрямованості, ставлять акцент на економічний, юридичний або технічний напрямок. Кваліфікований спеціаліст має володіти системними знаннями: і економічними, і юридичними, і технічними. Навички широкого профілю дозволять йому враховувати вплив факторів на економічне становище, оцінювати стан безпеки на поточний момент, запропоновувати та керувати комплексом заходів щодо забезпечення економічної захищеності та контролювати їх результати. Одним з ключових завдань у побудові комплексної системи забезпечення безпеки українських підприємств повинна бути підготовка висококваліфікованих фахівців у цій галузі. Головною метою навчання студентів даного профілю є підготовка фахівців в галузі управління безпекою підприємства, здатних професійно, грамотно та відповідно до закону виконувати свої функціональні обов'язки керівників різних структур щодо захисту господарюючих суб'єктів економіки України.

Література

1. Зубок М. І. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно—правові документи комерційного підприємства, банку / М. І. Зубок, Р. М. Зубок. — К. : Істина, 2004. — 144 с.
2. Захарченко В. І., Головченко О. М., Продіус І. П. Підготовка кадрів для забезпечення економічної безпеки в системі правоохоронних органів. / В. І. Захарченко, О. М. Головченко, І. П. Продіус //

Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — Одеса, 2011.— Вип. 4. — С. 139—145.

3. Украинская Межрегиональная Биржа Труда [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://umbt.com.ua/kds.html>.

References

1. Zubok M. I. Bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti: Normatyvno—pravovi dokumenty komertsiihnoho pidpriemstva, banku [Security of Business: Normative Legal Documents of Commercial Enterprise, Bank] / M. I. Zubok, P. M. Zubok. — Kyiv, 2004. — 144 pp.
2. Zakharchenko V. I., Holovchenko O. M., Prodius I. P. Pidhotovka kadriv dlia zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky v systemi pravoohoronnykh orhaniv.[Training for Economic Security in the System of Law Enforcement Agencies] / V. I.Zakharchenko, O. M. Holovchenko, I. P. Prodius // Biuleten Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu[Bulletin of the International Nobel Economic Forum] — Odesa, 2011. — Issue 4. — PP. 139—145.
3. Ukrainskaya Mezhhregional'naya Birzha Truda [Ukrainian Interregional Labor Exchange][Electronic resource] — Available at: <http://umbt.com.ua/kds.html>.

Рецензент д-р екон. наук, проф. Одес. нац. політехн. ун-та Філіппова С.В.

Надійшла до редакції 29 вересня 2011 р.